

فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه (دانشکده ادبیات و علوم انسانی)، علمی - پژوهشی، شماره اول، بهار ۱۳۹۵

رابطه قدرت و خشونت نگاه در نمایش نامه در بسته^۱

رجبعلی عسکرزاده طریقه (استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، نویسنده مسئول)

asgar@um.ac.ir

مریم السادات موسوی تکیه (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

چکیده

این مقاله به بررسی درون‌مایه «نگاه خیره»^۲ می‌پردازد. درون‌مایه «نگاه خیره» از جمله مباحثی است که هم در آثار ادبی و فلسفی سارتر و هم در فلسفه فوکو مورد توجه قرار گرفته است. در این مقاله، باور این دو فیلسوف درباره قدرت «نگاه خیره» در نمایش‌نامه تمثیل‌گونه در بسته اثر ژان پل سارتر بررسی می‌شود. با واکاوی در تار و پود اجزای این نمایش‌نامه و با به‌کارگیری ابزارهایی که «نگاه خیره» در اختیار دارد و از آن طریق به هستی دیگری عینیت می‌بخشد، در این مقاله سعی بر آن است که چگونگی سلب آزادی سوژه [فاعل شناسا] و بیگانه‌شدگی فرد نسبت به وجود واقعی خود نشان داده شود. اثرات دائمی، محو‌شدنی و نابودکننده‌ای که زیر سایه سنگین «نگاه خیره» دیگری در شخصیت سوژه [فاعل شناسا] جاری می‌شود، آزادی افراد را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد و در چنگال رابطه قدرت، اسیر و گرفتار می‌کند همچنان که شخصیت‌های نمایش، اینه^۳، استل^۴ و گارسین^۵ در هزارتوی روابط قدرت گرفتار می‌شوند و از آنجا که در برابر هجوم «نگاه خیره» دیگری، به شیء بی‌دفاعی تبدیل می‌شوند، راه‌گریز برای فرار از چشمی که به آن‌ها خیره شده است، نمی‌یابند.

کلیدواژه‌ها: نگاه خیره، آزادی، بیگانه‌شدگی، وجود، شیء‌شدگی، رابطه قدرت، در بسته.

۱. در بسته ترجمه عنوان نمایش‌نامه NO Exit به فارسی است که از ناصر غیائی گرفته شده است.

۲. نگاه "gaze"

3. Inez
4. Estelle
5. Garcin

۱. مقدمه

جمله معروف سارتر در نمایش‌نامه در بسته «جهنم، یعنی [حضور] دیگران» (غیائی، ص ۳۱) دلیل قاطع و روشنی بر وجود قدرت «شخصیت دیگر» است. در واقع، «درک ما در عرصه حضور شخصیت دیگر همواره نبردی با نگاه خیره [دیگری] خواهد بود. مبارزه ما با محدودیت‌های ساختاری خواهد بود که برای ما ساخته و پرداخته شده‌اند» (گروتنبوئر، ۲۰۱۲، ص. ۱۳۷). آن‌گونه که برت می‌گوید درست از همان آغاز به نظر می‌رسد تمامی مفاهیم مورد بحث به‌گونه‌ای با هم ارتباط معنایی برقرار کنند: «زمانی که سرچشمه اعتبار و هویت از باور دیگران خواهد بود، حضور دیگری برای انسان جهنم خواهد بود، در موقعیتی که شکنجه، نه از طریق شیاطین بلکه به دست خود فرد اعمال می‌شود و از این‌رو غیر قابل اجتناب است» (۲۰۰۸، ص. ۴۱۱). از این‌رو، زیر سایه نگاه خیره دیگری، هویت‌های واقعی در صدف وجودی خود پنهان می‌شوند و اجازه شکوفایی نمی‌یابند. دیگر خود ما نیستیم که حضور داریم بلکه حیات وجودی ما در شبکه هزارتوی وجود دیگران اسیر و گرفتار می‌آید. از این بابت، در چهارچوب قوانین فلسفی، «نگاه از دیدگاه سارتر، دقیقاً به معنای نگاه از طرف چشمان فرد دیگر با اندام‌های فیزیولوژیکی نخواهد بود، . . . معنای [فلسفی] آن وجود فرد دیگری به‌عنوان یک سوژه [فاعل شناسا]، یک خودآگاهی انسانی خواهد بود» (ونگ، ۲۰۱۲، ص. ۱۴۷).

به‌موجب قدرت نگاه خیره، زندگی افراد محدود خواهد شد. «این نگاه خیره بهنجارساز، نظارتی است که می‌توان افراد را از طریق آن طبقه‌بندی کرد، تنبیه کرد و مورد قضاوت قرار داد. این نگاه خیره، افراد را قابل رویت می‌کند، از طریق آن افراد قضاوت می‌شوند و بین آن‌ها تمایز قائل می‌شوند» (فوکو، ۱۹۹۷، ص. ۱۸۴-۱۸۵). همچنین از دیدگاه فوکو انسان‌ها به‌واسطه قرار گرفتن در درون شبکه‌ای از روابط قدرت، به‌عنوان سوژه و ابژه تقسیم‌بندی می‌شوند: ابژه‌هایی که حد مشخص دارند و سوژه‌هایی که وجود خود را در تعامل با روابط قدرت و سلطه شکل می‌دهند. در حالی که قدرت اعمال می‌شود و روش‌های اجرای انضباط به‌کار برده می‌شوند، «انقیاد کسانی که ابژه دانسته می‌شوند و ابژه شدن کسانی که به انقیاد کشیده شده‌اند» به نمایش گذاشته می‌شود (همان).

تنها یک راه نجات در فلسفه پیشگامانه ژان پل سارتر وعده داده شده است: «شما آزاد هستید، بنابراین انتخاب کنید- به عبارت دیگر، نوآوری کنید» (پریست، ۲۰۰۱، ص. ۳۴-۳۵). این نگاه فلسفی سارتر به آزادی که به وضوح در رساله فلسفی ماندگار او تحت عنوان «هستی و نیستی: مقاله‌ای در هستی شناسی پدیدارشناسی»^۱ (۱۹۴۳) متجلی شده است در نمایش نامه در بسته نیز احساس می شود. شخصیت های نمایش نامه در تله ای افتاده اند که ظاهراً راه خروجی ندارد. «اما سارتر معتقد است که همیشه می توان راه خروجی ابداع کرد، و از این رهگذر، خود را نوآوری کرد (میرعلائی و نجفی، ۱۳۵۶، ص. ۴۸). با وجود اینکه این افراد در دوزخی ابدی گرفتار آمده اند و با کرده های خود در تاریخ هستی تنها حکم شیء بی مقداری دارند، دنبال مفری می گردند تا در نگاه شخصیت دیگر، تولد و ظهوری دوباره یابند پس «به بررسی این مسائل می پردازند: آیا می توانستند انتخاب دیگری داشته باشند؟ آیا مسئولیت اعمال خود را می پذیرند؟» (برودرسن، ۲۰۱۱، ص. ۳۵).

گفته شده است که، «تفکر اگزیستانسیالیستی سارتر در طول خدمتش در ارتش فرانسه در جنگ جهانی دوم بارور شده است» (همان، ص. ۳۹). زمانی که شیپور جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۳۹ به صدا درآمد، سارتر به عنوان متخصص هواشناسی به خدمت نظامی احضار شد. اما با سقوط فرانسه، سارتر به مدت نه ماه توسط آلمان ها دستگیر و زندانی شد. با بازگشت به پاریس در پاییز سال ۱۹۴۱، به جبهه مقاومت ملحق شد و روزنامه نگاری را به عنوان حرفه اصلی اش در پیش گرفت.

چون سارتر از ارزش های بورژوازی حاکم بر دوران خود بیزار می جست، دوستی طولانی مدت و صمیمانه او با سیمون دوبووار درست از زمانی که هر دوی آن ها دانشجویانی در مدرسه اکول بودند به پیوند زناشویی ختم نشد، و این در حالی است که آن ها تا پایان عمر همچون زوجی جداناپذیر در کنار یکدیگر زندگی کردند.

بین سارتر و پل نیزان رابطه دوستانه ماندگاری شکل گرفت تا وقتی که پل نیزان در سال ۱۹۴۰ با ترکش نخستین گلوله های توپ ها در جنگ جهانی دوم کشته شد. بعدها، سارتر عنوان می کند که علایق او برای مفاهیمی همچون «آزادی و حتمیت یا تجربه صحبت های او با

1. Being and Nothingness: an Essay in Phenomenological Ontology

پل نیزان در حیاط مدرسه در شهر لارچل برمی گردد زمانی که پل نیزان مبحث دفاع از اختیار و آزادی اراده را موقعیتی مایوس کننده توصیف کرده بود» (دابسن، ۱۹۹۳، ص. ۱۴).

از آنجا که اندیشه های فلسفی سارتر مبنای اومانیستی الحادی و مارکسیستی دارند، او مشتاقانه برای تحقق اهداف چپ گرا در کشور فرانسه و سراسر دنیا فعالیت می کرده است (اونیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۳۳۳). در سال ۱۹۶۴ زمانی که جایزه نوبل ادبیات به سارتر تعلق گرفت، از پذیرفتن آن اجتناب کرد.

سارتر به عنوان نمایش نامه نویسی مطرح، سهمی چشمگیر در شکل گیری هویت هنر نمایش نامه نویسی ایفا کرده است. درست از همان زمان اسارت خود در اردوگاه نازی ها، با نوشتن، کارگردانی و بازیگری در نمایش نامه *بارینا* یا *پسر رعد*^۱ در دنیای نمایش نامه نویسی حضور داشته است. اگر تنها به تعداد انگشت شماری از نمایش نامه های سارتر اشاره کنیم که در آن ها به مفهوم آزادی و مقاومت آمده است، می توان مگس ها^۲ (۱۹۴۳)، در بسته (۱۹۴۴)، روسپی بزرگوار^۳ (۱۹۴۶) و دست های آلوده^۴ (۱۹۴۸) را نام برد.

از زمان فرار سارتر از اردوگاه های نازی در مارس ۱۹۴۱، دوستان پر شور و شوق ادبیات منتظر شنیدن خبرهای حیرت انگیزی از دستاوردهای ادبی قریب الوقوع این هنرمند بودند. اگرچه به مدد جنگ، سارتر شخصیتی اجتماعی و سیاسی پیدا کرد (پریست، ۲۰۰۱، ص. ۷)، بالاخره دنیا آن خبر حیرت آور را نیز دریافت کرد: «دو هفته پس از نخستین اجرای نمایشنامه *Huis clos* در پاریس، متفقیان به نرماندی رسیدند. دو ماه بعد آن ها در پاریس بودند. اشغال فرانسه به روزهای آخر خود رسیده بود و «سال های [شکوفایی] سارتر» در حال شروع بودند» (لیک، ۲۰۰۶، ص. ۶۴).

نمایش نامه در بسته داستان سه شخصیت نا آشنا و غریبه گرفتار در صحنه ای است که شباهت به اتاق بسته هتلی در جهنم دارد که به سبک دوران امپراطوری روم تزیین شده است. شخصیت های نمایش گارسین، استله و اینه هستند؛ انسان های گناهکار و ریاکاری که وارد

1. Bariona, or The Son of Thunder
2. The Flies
3. The Respectable Prostitute
4. Dirty Hands

دوزخی شده‌اند که هیچ ابزار شکنجه‌ای ندارد. در جریان نمایش بر هریک از آنان به درستی آشکار می‌گردد که دیگر فرصتی برای رهایی وجود ندارد، چون آنان دیگر زنده نیستند و هویت ابدی خود را در کوره حوادث زندگی دنیوی شکل داده‌اند و آنگاه که در اتاق را به روی خود می‌بندند، تلخی این واقعیت را درک کرده‌اند که این اتاق دری برای خروج واقعی ندارد، چون در واقع هیچ خروجی در کار نیست. بنابراین، آن‌ها تا ابد مجبورند در دوزخ «نگاه خیره دیگران» شکنجه داوری وجدان خود و دیگران را بر جسم و روح خود تحمل کنند. در پایان، وقتی با پوچی آینده سرد و غم‌انگیز خود مواجه می‌شوند، صدای خنده‌شان گوش فلک را کر می‌کند و در کاناپه‌های خود به یکباره فرو می‌افتند.

پس «اگرچه سارتر با شیطنتی که از او انتظار می‌رود، صحنه در بسته را در جهنم ترتیب می‌دهد (به‌خاطر آن که سارتر به زندگی پس از مرگ اعتقادی ندارد)، اما نسبت به خود مسئله مرگ کاملاً جدی است» (سولومون، ۲۰۰۶، ص. ۱۹۴). شخصیت‌های داستان که خود را در زندگی بی‌پایان پس از مرگ آزاد و رها از مرزهای زمینی می‌یابند، در ظاهر قضایا به آزادی دلخواه برای معنا کردن فردیت خود رسیده‌اند. اما آنچنان که داستان پیش می‌رود، به‌واسطه قدرت «حضور دیگران» در اتاق، قادر به حفظ آزادی خود نیستند. در واقع این دیگران هستند که از طریق آنچه بی‌رحمانه تحمیل و وضع می‌کنند فردیت سوژه [فاعل شناسا] را معنا می‌کنند. آنگاه که بدون داشتن هیچ تمایلی تحت فشار «دیگران» و به‌منظور کاستن از بار گناهان خود زبان به اعتراف می‌گشایند، عریانی خویش را بیشتر آشکار می‌سازند بدون آنکه این اعتراف، وجدان در عذاب آن‌ها را تسکین دهد. بدان سبب که آن‌ها تصویر عریان شده خویش را یک بار و برای همیشه در تاریخ حک کرده‌اند. این سه شخصیت تا ابد بایستی در دوزخ باقی بمانند آن هم در کنار افرادی که از آن‌ها بیزارند. همه این‌ها داستان را به‌سوی یکی از بنیادی‌ترین عقاید سارتر، «جهنم، یعنی [حضور] دیگران» هدایت می‌کند (غیائی، ص. ۳۱).

۲. بحث و بررسی

به‌لحاظ نظری، تبلور چشم‌انداز جدید سارتر بر روی قدرت نگاه خیره که بایستی با گفتمان دیگر شخصیت‌ها یکی دانسته شود، در جوهره آثار سارتر قرار دارند. این آثار عبارت‌اند از «در

بسته، زندگی‌نامه ژان ژنت، تا شاهکار ادبی او هستی و نیستی، همه این آثار حکایت از آن دارند که هویت انسانی در نگاه دیگران عینیت می‌بخشد و ظهور می‌یابد» (ولف و کتبرگ، ۲۰۰۴، ص. ۱۷۹).

نمایش‌نامه در بسته در ابتدا با عنوان *دیگران*^۱ به دستداران ادبیات عرضه شد. این نمایش‌نامه از اعتقاد قاطع سارتر حکایت دارد که گارسین در انتهای نمایش‌نامه آن را بیان می‌کند و دیگر شخصیت‌ها را دوزخ می‌خواند. بنابراین دقیقاً عنوان نشان می‌دهد که دوزخ و دیگر شخصیت‌ها با همان مشخصه‌هایی که پیرامون آن‌ها را شکل داده‌اند همسو هستند. لويس گوردن اهمیت عنوانی را که اولین بار سارتر برای نمایش‌نامه در نظر گرفته بود را روشن می‌کند: «به‌راستی برای آن‌هایی که زندگی خود را در راستای برآوردن نیازهایی دیگران جهت می‌دهند یا وابسته به دنیای دیگران هستند، دوزخ همان، 'دیگر مردمان' است با تأکیدی که، 'دیگران' این دوزخ را شکل می‌دهند» (۲۰۰۵، ص. ۱۷۰). آنچنان که مثل روز روشن است، نمایش‌نامه در بسته سارتر «نه‌تنها زندگی در انتهای آن (یعنی مرگ) را مورد بررسی قرار می‌دهد همچنین جهنم مطلق روابط انسانی را نیز مطرح می‌کند» (سولومون، ۲۰۰۶، ص. ۴).

عنوان اصلاح‌شده نمایش‌نامه در بسته قطعیت زندگی کسانی را نشانه می‌رود آنچنان که لويس گوردن مورد تأکید قرار می‌دهد با دری که در انتهای نمایش‌نامه باز می‌شود، شخصیت‌هایی که مقید به وجود دیگری برای اثبات وجود خود هستند در اتاق بسته هتل باقی می‌مانند (۲۰۰۵، ص. ۱۷۰). «آن‌ها درب جهنم را آزادانه به روی خودشان می‌بندند [تنها نور امید را]، با علم به این که به‌هیچ‌وجه احتمال آن نمی‌رود که هرکدام از ساکنین اتاق رهایی خود را تضمین کند. پس سارتر این‌گونه می‌خواهد اثبات کند، شکنجه‌ای را که هرکدام از این سه نفر قرار بود به دیگری اعمال کند هرگز متوقف نخواهد شد» (اونیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۳۵۱).

داستان نمایش‌نامه در بسته حول سه شخصیت می‌گردد، «هرکدام از آن‌ها سعی بر این دارد که به‌نوبت کنترل موقعیت را از طریق نگاه‌های خود به‌دست آورد» (برونر، ۱۹۹۷، ص. ۲۷۴). شخصیت‌های داستان خودشان را زیر سایه نظارت «نگاه خیره دیگران» همچون موجودات ضعیفی می‌بیند که سرنوشتشان از طریق قدرت «نگاه دیگران» کنترل و هدایت می‌شود همچنان

1. The Others

که گفته‌های اینه این حالت را منعکس می‌کند، «هرکدام از ما شکنجه‌گر آن دو نفر دیگر است» (غیائی، ص. ۱۴). در واقع آنچه دو شخصیت دیگر از آن‌ها می‌سازد هویت وجودی خود آنان را شکنجه خواهد داد (سولومون، ۲۰۰۶، ص. ۱۹۵).

با توجه به اینکه دیگر شخصیت‌های نمایش، همچون شخصیت‌هایی که در بالادست قرار گرفته‌اند، در پی آن هستند تا مسئولانه فردیت و هویت افراد دیگر را تعریف کنند، حدود اختیارات نگاه، با روابط قدرت در هم می‌آمیزد و آنچنان که فوکو این مطلب را بیان می‌کند «روابط قدرت تسلط بی‌واسطه‌ای بر انسان دارد، قدرت روی افراد سرمایه‌گذاری می‌کند، افراد را علامت‌گذاری می‌کنند، آموزش می‌دهند، شکنجه می‌کنند و مجبور به انجام یکسری وظایف می‌کنند تا مراسمی را برگزار کند و نشانه‌هایی را صادر کند» (فوکو، ۱۹۹۷، ص. ۲۵).

انسانی که برده نگاه و قضاوت دیگر افراد است، وجدانش سرسختانه زیر سایه نظارت دیگری است تا نظام اخلاقی خود را شکل بدهد. با شکل دادن فردیت در قبضه یک نگاه قضاوت‌کننده، سه شخصیت نمایش نامه در هزارتوی شیء‌شدگی راه می‌پویند. این وضعیت در حالی اتفاق می‌افتد که آرامش و تنهایی آن‌ها کاملاً از هم فرو می‌پاشد و در نتیجه این شخصیت‌ها هریک به نوعی با تنش آزادی دست و پنجه نرم می‌کنند.

شخصیت‌ها خودشان را در معرض نگاه دیگران می‌یابند. همچنان که از حضور دیگران یا خودآگاهی دیگران آگاهند که آن‌ها را نظاره و نظارت می‌کنند، فردیت آن‌ها با آنچه سارتر وجود برای دیگری^۱ می‌خواند، دستکاری و دلربایی می‌شود. آنچنان که سارتر در هستی و نیستی ادعا می‌کند «دیگری به‌عنوان یک نگاه» سوژه‌ها را اجبار می‌کند «تا وجود برای دیگران را که غیر قابل درک است، در شکل یک مالکیت تجربه کنند. نگاه دیگری بدن آن‌ها را در حالت عریانی خود شکل می‌دهد، موجب ظهور و تولد آن می‌شود، آن را پیکره‌تراشی می‌کند، آن را آنچنان که هست تولید می‌کند، و آنگونه آن را می‌بیند که هرگز آن را نمی‌دیده است» (ص. ۳۶۴). کلمات اینه بر قدرت نگاه دیگری صحنه می‌گذارد که می‌تواند فردیت سوژه را در رگباری از خشونت‌ها مهار کند: «خب چه کسی مانع می‌شود که مرا رام کنی؟» (غیائی، ص. ۲۱).

1. Being-for-others

این واقعیت ناگزیر به حد کافی عنان گسیخته خواهد بود تا بدن سوژه‌ها را که کنترل و نظارت روی آن صورت می‌گیرد از طریق شیوه تربیت دیگر افراد جهت‌دهی کند، «بدنی که کنترل می‌شود، شکل می‌گیرد، آموزش داده می‌شود، اطاعت می‌کند، پاسخ می‌دهد، مهارت پیدا می‌کند و توانایی‌های خودش را افزایش می‌دهد. . . بدنی که مطیع و سربه‌راه است و ممکن است تحت کنترل، استفاده، تغییر و بهبودی قرار گیرد» (فوکو، ۱۹۹۷، ص. ۱۳۶). این‌گونه است که استل رضایت خود را اعلام می‌کند و خود را همچون شیئی بی‌دفاع در اختیار چنگال نگاه‌های عاشقانه گارسین قرار دهد:

استل: (محکم به / او می‌چسبد) نروید. به شما هم می‌گویند مرد؟ به من نگاه کنید، رو بر نگردانید: یعنی اینقدر بدقیافه‌ام؟ موهای من طلایی است و ناسلامتی یکی خودش را به خاطر من کشت. تمنا می‌کنم، تمنا می‌کنم، بالاخره باید به یک چیزی نگاه بکنید. و در اینجا چیزی به جز مجسمه برنزی، میز یا مبل نیست که به آن‌ها نگاه کنید. هر چه باشد، نگاه کردن به من هنوز هم دلپذیر است. گوش کن! من مثل پرنده کوچکی که از لانه‌اش بیافتد، دیگر در قلبشان نیستم. بگیر مرا، مرا در قلبت بگیر، خواهی دید که چقدر مهربانم (غیائی، ص. ۲۴).

فرض بر آن است که ساختار سراسربین^۱ به‌عنوان واقعیت غیر قابل اجتناب که چشم یا نگاه ناظر را در بر می‌گیرد، قادر به اعمال رابطه قدرت است، افرادی که تحت نظارت قرار می‌گیرند به این مطلب واقفند که قدرتی آن‌ها را به نظاره و نظارت نشسته است. براساس اصول فوکو در قدرت/دانش: مصاحبه‌های برگزیده و دیگر نوشته‌ها: ۱۹۷۷-۱۹۷۲^۲ بدنی که در معرض نگاه دیگر افراد است، از طریق نیروهای قدرت هدایت می‌شود تا رفتار خود را به حالت عادی در آورد. بنابراین نیازی به شکنجه جسمانی نیست: «نگاهی که هر فردی زیر سنگینی آن این باور را درونی‌سازی می‌کند که خود ناظر خویش است، بنابراین هر فردی این نظارت را بر روی و در برابر خودش اعمال می‌کند» (ص. ۱۵۵).

1. Panopticon

2. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings: 1972-1977

این واقعیت به تنهایی کافی است که در جهنم سارتر نیازی به «ستون‌های شکنجه، آتش و گوگرد و خرمن هیزم نیست. چه مزخرفاتی! اصلاً نیازی به سیخ بخاری گذاخته نیست. جهنم، یعنی دیگران» (غیائی، ص. ۳۱). از ظاهر قضایا معلوم می‌شود که مأمور شکنجه دیگری هرگز نخواهد رسید، آن‌ها به‌زودی به این واقعیت پی خواهند برد که حضور دیگران تهدیدی برای موجودیت آن‌هاست.

پس جای تعجب ندارد که شخصیت‌ها در جهنمی قرار دارند که آینه‌ای ندارد «یا هر چیزی را که می‌توانست شبیه آینه باشد» (همان، ص. ۸). آن‌ها محکوم هستند تا تصویر خود را برای همیشه در چشمان فرد دیگری خلق و تصور کنند. شاه‌بیت این موقعیت تا حدودی شبیه به سارتر در سپتامبر ۱۹۳۹ است؛ آن هنگام که به ارتش فرانسه در طول جنگ جهانی دوم اعزام شد. محروم از نگاه معناکننده حلقه دوستان وفادار خود، او در جمع افرادی قرار گرفته بود که حتی کوچک‌ترین تصویری از سارتر نداشتند برای اینکه مشخصه‌های او را وصف و تحسین کنند. بنابراین در میان آن‌ها، دیده شدن خود [واقعی] او و وجودش، در معرض تهدید قرار گرفته بود (لیک، ۲۰۰۶، ص. ۴۷).

به‌زودی استل تصویری اجمالی از آن تراژدی ترسناکی را که با آن روبه‌رو هستند درک می‌کند. استل زمانی که نمی‌تواند خودش را ببیند، به این مسئله می‌اندیشد که آیا به‌راستی و حقیقتاً وجود دارد یا وجود ندارد. او ناامیدانه به دنبال آینه‌ای است تا هویت واقعی خود را در آن جستجو کند. زمانی که خود را داخل اتاقی بدون آینه گرفتار و اسیر می‌یابد، با قاطعیت در تألم این مصیبت فریاد می‌زند: «من که نمی‌توانم تا ابد بدون آینه بمانم. من به‌سادگی نمی‌توانم» (غیائی، ص. ۱۵). در جستجوی یک جایگزین، او بازتاب ظاهر خود را در نگاه بی‌رحمانه آینه می‌بیند: «لبخند می‌زنم. لبخند من تا مردمک چشمان شما رسوخ می‌کند و خدا می‌داند بعد چه بلایی سرش می‌آید» (همان، ص. ۱۶).

نمایش‌نامه در بسته با تمامی انگیزه شخصیت‌های داستان آن رو به جلو پیش می‌رود. انگیزه آن‌ها با «ایمان بد»^۱ تقویت شده تا شخصیت‌های دیگر را تبدیل به شیء کنند و از وجود آن‌ها یک شیء سنگی بیشتر باقی نگذارند تا جایی که فرد یا افراد مقابل نیز سوژه بودن آزاد خود را

1. Bad faith

انکار کنند (لینزبارد، ۲۰۱۰، ص. ۶۲-۶۳). آن‌ها با تحقیر نگاه دیگران نسبت به خودشان نیز همراه می‌شوند. بنابراین برای فرار از این شرایط، زیر نگاه «تثبیت‌کننده»^۱ شخصیت دیگر، خودشان را همان‌طور که می‌خواهند بازمی‌یابند. از آنجا که اینه می‌خواهد وجود استل را به چیزی شبیه کند، خودش را به‌عنوان یک آینه در خدمت استل قرار می‌دهد و سعی می‌کند تا در نبود آینه، تصویری از واقعیت استل را به نمایش بگذارد.

اینه: آنجا! آنجا! من آینه‌ای هستم که تصویرت را می‌گیرم، کبوتر کوچکم، گرفتم. آنجا قرمز نیست. حتی اثری هم نیست. خب، حالا اگر آینه شروع کند به دروغ گفتن؟ یا اینکه چشم‌هایم را ببندم، از دیدن تو امتناع کنم، با این همه زیبایی چه می‌کنی؟ نترس، من باید به تو نگاه کنم. چشم‌هایم حسابی باز می‌ماند. و من مهربان خواهم بود، خیلی خیلی مهربان. اما تو باید به من بگویی. (غیاشی، ص. ۱۶)

اینه با آگاهی به آنکه می‌تواند از طریق نگاه خود جلوی آزادی استل را بگیرد و در برابر او قد علم کند، سعی می‌کند تا یک شیء بدن مطیع و فرمانبردار از استل بسازد تا سوژه بودن اصیل و خود ایجاد شده او را به قهقرای نابودی بکشاند.

اینه: بیا، هرچه دلت می‌خواهد باش، آب چشمه، آب آلوده، در عمق چشمانم، خود را همان‌طور پیدا خواهی کرد، که می‌خواهی باشی. (همان، ص. ۲۴)

در پس این اتفاق‌ها، به‌راستی توطئه مزورانه اینه برای شکست دادن استل و کشاندن او به سمت «عدم اصالت»^۲ است، می‌خواهد او را مثله کند و هویت او را به تنها یک شیء جنسیتی تغییر دهد. پس به بهترین نحو می‌کوشد تا ذات استل را از روی هوس خود شکل دهد و زیبایی او را تا نهایت و حد اعلا ستایش و تمجید کند. این دقیقاً شبیه کاری است که استل با گارسین انجام می‌دهد و با چاپلوسی ستایش‌آمیز تصویر دروغینی را در برابر چشمان گارسین به نمایش می‌گذارد:

1. Freezing gaze

2. Inauthenticity

استل: مسخره‌ات کردم. من عاشق مردها هستم، گارسین! مردان درست و حسابی، مردانی با پوست زبر و دستانی قوی. چانه‌ی تو چانه‌ی ترسوها نیست، دهان تو دهان ترسوها نیست، صدای تو صدای ترسوها نیست. موهای تو موهای یک ترسو نیست. و به‌خاطر دهانت، صدایت، صدایت، مویت عاشق توام.

گارسین: راست می‌گویی؟ واقعن راست می‌گویی؟

استل: قسم بخورم؟

گارسین: پس من در برابر همه روئین‌تنم، چه در برابر آن‌ها که آن پایین هستند، و چه در برابر این‌ها که اینجایند. استله، ما از جهنم خارج خواهیم شد.

(غیائی، ص. ۲۷-۲۸)

اما اینه درستی تصور از گارسین را به‌عنوان یک قهرمان تأیید نمی‌کند اما استل این کار را انجام می‌دهد تا شاید محبت گارسین را به خود جلب نماید:

اینه: خب، خب. شجاعتت را از دست نده. مگر قرار نبود، که متقاعدکردن من برایت آسان باشد؟ بگرد دنبال استدلال. کمی به خودت زحمت بده. گارسین شانه بالا می‌اندازد. ها؟ چی شد؟ به تو گفته بودم که زخم پذیری. آه، حالا چه مکافات می‌خواهی کشید! تو یک ترسو هستی گارسین، یک ترسو، چون من اینطور می‌خواهم. من، می‌شنوی؟ من می‌خواهم. و با این وجود ببین من چه ضعیفم، یک نسیم. من چیزی نیستم، مگر این نگاهی که به تو دوخته شده، مگر این فکر بی‌رنگی، که ترا فکر می‌کند. گارسین با دست‌های باز به طرف او می‌رود! دارند خودشان را باز می‌کنند، این دست‌های بزرگ مردانه. اما به چه امید بستنی؟ افکار را نمی‌شود با دست گرفت. یا الله، چاره‌ای نداری، باید مرا قانع کنی. تو اسیر منی. (همان، ص. ۳۰)

در ابتدا هریک از آن‌ها به ترفندی خاص مثل فرار، تجاهل، دروغ‌گفتن، ظاهرسازی، اذیت و آزار، تزویر و دورویی و خشونت، در تلاش برای فرار از شکنجه دیگری هستند. نیازی به یادآوری نیست که «به هر ذره آخری از کرامت انسانی»^۱ دروغین و به سرعت در حال محو شدن آویزان می‌شوند» (لوئب، ۲۰۰۳، ص. ۲۸۳) تا خود را نجات دهند. ترفندهایی که در

1. Respectability

طول حیات خود در دنیا به آن‌ها متوسل می‌شدند و جزء انکارناپذیری از طبیعت انسانی آن‌ها شده بود. اما این روش بی‌نتیجه می‌ماند و هنوز دریچه‌ای رو به آزادی برای آن‌ها گشوده نمی‌شود. بنابراین، همان‌طور که با بدایمانی یا رفتار نادرست خود محکوم می‌شوند، در می‌یابیم جهنمی هم که در آن گرفتار شده‌اند ساخته ذهن‌های آلوده خود آن‌هاست.

از طرف دیگر، گارسین برای دورماندن از نگاه دیگر شخصیت‌ها، در ابتدا می‌کوشد خودش را از سایه قدرت دیگران کنار بکشد و همچون سرباز آماده‌باشی در پست خود توجهی به آن‌ها نداشته باشد. دلیل این امر را لوئیس گوردن این‌گونه بیان می‌کند: «گارسین آن دو زن را به‌عنوان شخصیت دیگری که بایستی برای اثبات وجودش به آن‌ها متوسل بشود، قبول ندارد» (۲۰۰۵، ص. ۱۶۹).

گارسین: من شکنجه‌گر شما نخواهم بود. بدخواه شما نیستم و کاری به کار شما ندارم. هیچ کاری. به همین سادگی. پس هرکس برود سر جای خودش، پاتک این است. شما اینجا، شما اینجا، من هم اینجا. و سکوت. بدون کلمه‌ای. این که مشکل نیست، مگر نه؟ هرکدام از ما به اندازه‌ی کافی گرفتار خودش است. فکر می‌کنم، می‌توانم صد هزار سال اینجا بنشینم، بدون اینکه یک کلمه حرف بزنم. (غیاثی، ص ۱۴)

اما وقتی گارسین به میان زمینی‌ها بر می‌گردد و صدای دوستان خود را می‌شنود، این نکته را در می‌یابد که جایگاه او در تاریخ، برای همیشه در نگاه جامعه نقش بسته است. جامعه‌ای که درباره‌ی هویت گارسین تصمیم خواهد گرفت. تصویرهای وحشتناکی از او در ذهن ساکنین زمین برای همیشه تاریخ نقش خواهد بست. گارسین مردی بسیار بزدل است که از جنگ فرار کرده است. همچنین این مطلب درباره‌ی دو زنی که هم‌اتاقی او هستند نیز صدق می‌کند؛ اینه زنی همجنس‌باز و استل کودک‌کشی است که برای همیشه کارهایشان در ذهن تاریخ باقی خواهد ماند.

اما در دوزخ راهی برای نجات مانده است، هرکدام از آن‌ها بایستی نظر مساعد دیگری را جلب کند که او را همان‌طور که خود او آرزو دارد ببیند، گویی که باور همان شخص راهی برای رهایی از نفرین ابدی است:

گارسین: تو اینجایی؟ پس گوش کن، تو می توانی لطفی در حق من بکنی. نه، وحشت نکن، می دانم به نظرت مسخره است که کسی از تو تقاضای کمک بکند؛ عادت نداری. اما اگر بخواهی، اگر به خودت زحمت بدهی، شاید بتوانیم واقعن به هم عشق بورزیم. ببین! هزاران نفر تکرار می کنند، که من یک ترسو هستم. اما هزار تا آدم چیه؟ اگر فقط یک نفر باشد، فقط یک نفر که با تمام نیرویش اطمینان بدهد، که فرار نکرده ام، که نمی توانم فرار کرده باشم، که شجاعت دارم، که آدم درستی هستم، من . . . من مطمئن هستم، که نجات یافته ام. می خواهی باورم کنی؟ در اینصورت برایم از جانم شیرین تر خواهی بود (همان، ص ۲۷).

سرتاسر نمایش نامه، گارسین و استل سعی می کنند در برابر اینه هم پیمان شوند و قدرت او را سرکوب کنند. این اتحاد موجب می شود تا اینه آن طور که گوردن می گوید «به سبب عشق بازی بی حاصل استل با گارسین شکنجه شود، زیرا بی محلی استل به او، هم تحقیر شخصیت اوست و هم در کل توهینی به روش زندگی اوست» (۲۰۰۵، ص. ۱۶۹). از بین رفتن قدرت یک شخصیت در صدف فراموشی، آشنا به نظر می رسد. ضربان آن همان ریتم کوبنده ای دارد که در کتاب *مقررات و تنبیه*^۱ فوکو نفوذ پیدا کرده است؛ «قدرتی که روی بدن اعمال می شود به عنوان یک مالکیت متصور نمی شود اما به عنوان یک استراتژی قلمداد می شود، که تأثیرات سلطه آن نه به تصرف، بلکه به نظارت، تمهیدات و شگردها، روش ها و کاربردها نسبت داده می شود» (۱۹۹۷، ص. ۲۶).

همان طور که پیش تر گفته شد روابط قدرت بی ثبات، به آزادی فرد پر و بال می دهد و سوژه می تواند روابط قدرت را نادیده بگیرد یا مستقل از همین روابط قدرت عمل کند. البته، «روابط قدرت جایی که هیچ انتخابی در دسترس نیست معادل تحدید فیزیکی نیست» (بویلو، ۲۰۰۴، ص ۸۰). افراد در محدوده روابط قدرت یا وارد بازی قدرت می شوند یا به سادگی از روابط قدرت کناره گیری می کنند. «به محض این که افراد وارد روابط قدرت می شوند، باز هم احتمال انتخاب منطقی و رد آن را دارند» (بویلو، ۲۰۰۴، ص. ۸۰). همان طور که گفته می شود، روابط قدرت نمی تواند با حضور مشارکت کنندگان ناراضی از پذیرش شرایط، به حیات خود ادامه

1. Discipline and Punish

دهد. اما دوره محوشدن موقتی قدرت به زودی پایان می‌یابد، همان‌طور که اینه صریحاً در صحبت‌های خود به تصویر می‌کشد: «من هم اینجا هستم و شما را زیر نظر دارم. چشم از شماها بر نمی‌دارم، گارسین؛ باید جلوی چشمان من او را ببوسید» (غیائی، ص. ۲۵). بنابراین در برابر نگاه او یا دیگر تماشاگران، آزادی به معنای واقعی کلمه، وجود ندارد. «می‌بینم‌تان. می‌بینم‌تان. من خودم به‌تنهایی خیلی هستم گارسین» (همان، ص. ۲۶).

استل که می‌خواهد موانع رسیدن به عشق دوزخی خود را بردارد، کارد نامه‌بازکنی را بر می‌دارد که در بدن اینه فرو کند و او را از نگاه‌کردن برای همیشه باز دارد. اما گذشته از همه این‌ها، اینجا جهنم است. هرچیزی قبلاً آن قدر تصلب پیدا کرده است تا همه چیز را تسلیم‌ناپذیر جلوه کند. «مرده! مرده! مرده! نه چاقو، نه سم، نه خفگی. اتفاق افتاده است. می‌فهمی؟ و ما برای همیشه با هم هستیم» (غیائی، ص. ۳۱).

۳. نتیجه‌گیری

با بررسی نمایش‌نامه در بسته «که تمثیلی پرقدرت در جهت مجسم‌کردن مفاهیم بنیادی اگزیستانسیالیسم است» (برت، ۲۰۰۸، ص. ۴۰۹)، خواننده به این نتیجه می‌رسد که سارتر تمامی سعی خود را بر آن داشته است تا پرده از درون‌مایه «نگاه خیره» بردارد که با روابط قدرت و سلطه در هم آمیخته است. می‌توان بازگویی این نظریه متعهدانه را در پایان‌نامه بویلو نیز دنبال کرد. بویلو نیز این نظریه را تأیید کرده است که «نگاه و شیوه دیگری، افراد را به تار و پود روابط قدرت متصل می‌کند» (۱۹۹۸، ص. ۱۳). همچنان که این ادعا در جای‌جای اظهارات او قابل مشاهده است. همچنین این ادعا به‌وضوح تبیین می‌کند که در سایه نظارت نگاه خیره دیگران که در ساختار نمایش‌نامه نفوذ پیدا می‌کند سوژه‌ها [فاعل شناسا] به روابط قدرت متعهد می‌شوند. این نکته در حالی است که قدرت عمل آزادانه در جایگاه سوژه از آن‌ها سلب می‌شود.

سارتر ادعا می‌کند افراد به دو صورت به خود و به یکدیگر مرتب‌تند: یا آن‌ها به کسی نگاه می‌کنند یا کسی به آن‌ها نگاه می‌کند. زمانی که تصاویر نادرستی از خود ارائه می‌دهند، مسلم است که آن‌ها چیزی بیشتر از اشیائی نیستند که از نگاه خود برآمده‌اند. یا این که خود را در

سوژه بودن خود محدود می‌کنند. در تعاملات اجتماعی، از طریق نگاه دیگران به از دست دادن آزادی محکوم می‌شوند. گاهی اوقات پیش می‌آید که آن‌ها جایگاه خود را به سوژه‌های مطلق ارتقا می‌دهند و با نگاه خود، آزادی دیگران را محدود می‌کنند. بنابراین، این از جمله شیوه‌های کار «نگاه» قلمداد می‌شود که «نظریه متخاصمانه نگاه آن است که نگاه در حقیقت و در نهایت سوژه بودن خود فرد یا دیگری را از بین می‌برد» (هاولز، ۲۰۰۶، ص. ۸۸).

برای فوکو و سارتر محور شدن شخصیت به عدم اصالت در نگاه شخصیت دیگر روی می‌دهد. براون موارد اشتراک فوکو با سارتر را روی موضوع «نگاه» این‌گونه مطرح می‌کند: «نگاه شیء‌شدگی را به‌همراه دارد. . . . [و] نبود رابطه متقابل» (۲۰۰۴، ص. ۱۵۵).

به نظر می‌رسد که این واقعیت آشکار «شکل‌گیری روابط اجتماعی سازنده و مثبت، از موقعیتی که سوژه‌ها سعی در راستای شیء کردن دیگران دارند به‌دست نخواهد آمد، جایی که پیشامدهای ممکن یا منحن می‌شوند یا از خود بیگانه» (بویلو، ۱۹۹۸، ص. ۲۰۲؛ بویلو، ۲۰۰۴، ص. ۷۷).

قدرتی که نگاه بر روی بدن اعمال می‌کند، از طریق شیوه خاصی که بدن آدمی در معرض آن قرار می‌گیرد و از این پس به آن سمت متمایل می‌شود، حتی به چشم غیرمسلح نیز آشکار به نظر می‌رسد. از طریق متناسب کردن کاربرد مشخصی از بدن برای یک فضای خاص، نگاه، تور قدرت خود را بر روی فردیت، آزادی و قضاوت افراد می‌گسترده و آن‌ها را مطابق میل خود تثبیت و معنا می‌کند.

از این‌رو شخصیت‌های داستان، گارسین، استله و اینه که هرکدام به‌عنوان افرادی از خود بیگانه شده ظاهر می‌شوند و سعی در «نابودی طرف مقابل از طریق نگاه‌های خود دارند» (بویلو، ۱۹۹۸، ص. ۲۱۹؛ بویلو، ۲۰۰۴، ص. ۷۸)، نمی‌توانند اصول اخلاقی زندگی اصیل و واقعی را دنبال کنند. از این رو بین آن‌ها رابطه متقابل ساختگی وجود دارد.

در نتیجه، به‌عنوان سندی انکار ناپذیر برای اثبات قدرت نگاه، این مطلب کفایت خواهد کرد که هیچ‌کسی را یارای آن نیست و نخواهد بود که از زیر سایه نگاه دیگری بگریزد، نگاهی که با انواع داورها و قضاوت‌ها همراه است و فردیت سوژه را به مخاطره می‌اندازد. در بن‌بست این نگاه تظاهر و نقش‌بازی راه به جایی نمی‌برد و شخصیت‌ها عریانی خویش را

آشکار می‌کنند. نمایش قدرت «نگاه خیره دیگری» خود از طریق اعمال شیء‌شدگی، عدم اصالت، انقیاد و تهدید آزادی سوژه خواهد بود. در عین اینکه بایستی پذیرفت در شبکه روابط قدرت، مقاومت نیز هست و افراد می‌توانند از میان گزینه‌های مختلف دست به انتخاب بزنند.

یادداشت‌ها

۱. نمایش‌نامه در بسته ژان پل سارتر به دوزخ، خلوتگاه و خروج ممنوع نیز ترجمه شده است.
۲. نمایش‌نامه در بسته با عنوان «دوزخ» با ترجمه مصطفی فرزانه در انتشارات معرفت در سال ۱۳۲۷ چاپ شده است.
۳. ترجمه صدیق آذر از نمایش‌نامه سارتر با عنوان خلوتگاه در سال ۱۳۳۹ در انتشارات سخن چاپ شده است.
۴. عنوان خروج ممنوع در سایت Wikipedia به کار رفته است.

کتابنامه

سارتر، ژ. (بی‌تا). در بسته. ترجمه ناصر غیائی. برگرفته از

<http://ketabnak.com/comment.php?dlid>

پیر، ه. (۱۳۵۶). ژان پل سارتر. ترجمه احمد میرعلائی و ابوالحسن نجفی. تهران: زمان.

Boileau, Kevin. (1998, May). Genuine reciprocity and group authenticity: Foucauldean developments of Sartre's social ontology. (Doctoral dissertation). Albuquerque: The University of New Mexico. Retrieved December 11, 2014, from ProQuest Dissertations and Theses. <<http://search.proquest.com/docview/304469475/fulltextPDF/460B1F93E4554AC9PQ/1?accountid=27274>>

Boileau, Kevin. (2004). How Foucault can improve Sartre's theory of authentic political community. *Sartre Studies International*. 10(2), 77-91. Retrieved November 13, 2014, from JSTOR. doi: 10.2307/23512877 <<http://www.jstor.org/stable/23512877>>

Brodersen, Elizabeth, and Rubin, Dan. (Eds.). (2011). Words on plays: Insight into the play, the playwright, and the production *No Exit*. American Conservatory Theater. Retrieved October 15, 2014, from

[http://www.act-sf.org/content/dam/act/education_department/words_on_plays/No%20Exit%20Words%20on%20Plays%20\(2011\).pdf](http://www.act-sf.org/content/dam/act/education_department/words_on_plays/No%20Exit%20Words%20on%20Plays%20(2011).pdf)

- Brown, Mark Raymond. (2004). *Worlds apart? Sartre, Foucault, and the question of freedom.* (Doctoral dissertation). Ottawa: University of Ottawa. Retrieved December 8, 2014, from ProQuest Dissertations and Theses.
- Brunner, Kathleen Marie. (1997). *The hermeneutic of the look and the face of the Other in the philosophy and literature of Jean-Paul Sartre.* (Doctoral dissertation). Ann Arbor: UMI Microform. Retrieved December 12, 2014, from ProQuest Dissertations and Theses.
- Burt, Daniel S. (2008). *The Drama 100: A ranking of the greatest plays of all time.* New York: Facts On File, Inc. Retrieved May 17, 2014, from BookFi.
- Dobson, Andrew. (1993). *Jean-Paul Sartre and the politics of reason: A theory of history.* Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved February 2, 2015, from Googlebooks.
- Foucault, Michel. (1997). *Discipline and punish: The birth of the prison* (Alan Sheridan, Trans.). New York: Vintage Books. Retrieved November 23, 2014, from BookFi.
- Foucault, Michel. (1980). *Power/knowledge selected interviews and other writings 1972-1977.* (Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham, and Kate Sopernew, Trans.). Colin Gordon. (Ed.). New York: Pantheon Books. Retrieved October 14, 2014, from BookZZ.
- Gordon, Lois. (2005). *No exit and waiting for Godot: Performances in contrast.* In Thomas Fahy and Kimball King (Ed.), *Captive audience: Prison and captivity in contemporary theater.* (pp. 167–189). New York: Taylor & Francis e-Library. Retrieved November 13, 2014, from BookFi.
- Grootenboer, Hanneke. (2012). *Treasuring the gaze: Intimate vision in late eighteenth-century eye miniatures.* London: The University of Chicago Press. Retrieved January 14, 2015, from Googlebooks.
- Howells, Christina. (Ed.). (2006). *The Cambridge companion to Sartre.* Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved October 23, 2014, from BookFi.

- Leak, Andrew. (2006). *Jean-Paul Sartre. – (Critical lives)*. London: Reaktion Books Ltd. Retrieved October 23, 2014, from BookZZ.
- Linsenbard, Gail. (2010). *Starting with Sartre*. London: Continuum International Publishing Group. Retrieved November 13, 2014, from BookZZ.
- Loeb, Ernst. (2003). Sartre's *No Exit* and Brecht's *The Good Woman of Setzuan*: A comparison. University of Washington, 283-291. Retrieved November 13, 2014, from EBSCO Publishing
- Moran, Dermot. (2002). *Introduction to phenomenology*. London and New York: Taylor & Francis e-Library. Retrieved February 1, 2015, from Bokos.
- O'Neil, Patrick M. (Ed.). (2004). *Great world writers: Twentieth century*. Tarrytown: Marshall Cavendish Corporation. Retrieved December 16, 2014, from Googlebooks. <[https:// books.google.com/ books?isbn=0761474692](https://books.google.com/books?isbn=0761474692)>
- Priest, Stephen. (Ed.). (2001). *Jean-Paul Sartre: Basic writings*. London: Routledge. Retrieved October 23, 2014, from BookZZ.
- Sartre, Jean-Paul. *Being and nothingness: An essay in phenomenological ontology*. (Hazel E. Barnes, Trans.). University of Colorado. Retrieved December 9, 2014, from Bokos.
- Sartre, Jean-Paul. (1989). *No Exit and three other plays*. (Stuart Gilbert, Trans.). New York: Vintage Books-Random House, Inc. Retrieved September 26, 2014, from BookZZ.
- Solomon, Robert C. (2006). *Dark feelings, grim thoughts: Experience and reflection in Camus and Sartre*. Oxford: Oxford University Press, Inc. Retrieved October 23, 2014, from BookZZ.
- Volf, Miroslav, and Katerberg, William Henry. (Eds.). (2004). *The future of hope: Christian tradition amid modernity and postmodernity*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. Retrieved January 14, 2015, from Googlebooks.
- Wang, Zhenping. (2012). Undefined man: Sartrean reading of American novelist Walker Percy's *The moviegoer*. *Intercultural Communication Studies*, XXI(2), 138–156. Retrieved October 15, 2014, from uri.edu. <http://www.uri.edu/iaics/content/2012v21n3/11Wang.pdf>